

Horyna, Břetislav

[Heath, Joseph; Potter, Andrew. Kup si svou revoltu!]

Studia philosophica. 2013, vol. 60, iss. 1, pp. 107-110

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127233>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

neformuluje jako sociální a politickou filosofii a zůstává v rovině obecnějších úvah, navíc vyjádřených archaičtějším slovníkem, není vůči liberální politické filosofii dostatečně adresný a jeho formulace dostatečně necílí na podstatu jím kritizovaných problémů. Jeho styl psaní sice do určité míry umožňuje tyto deficity esteticky překlenout metaforickými, metonymickými a dalšími figurami, není však schopen je zcela odstranit.

Na samém závěru knihy se ukazuje, že si je Bláha vědom mezí, které má jeho formulace problému, když parafrázuje Šafaříkovo zpochybnění dichotomie svoboda a otroctví. Šafařík klade důraz na myšlenku, že porozumění svobodě pomocí pojmů otroka a otrokáře je omezené. Bláha však na tomto základě pouze vyzdvihuje přirozené otroctví, které nezahrnuje otroctví společenské, tedy otrokářství. Zde je sice důležitý odkaz na vnitřní svobodu člověka, ale nestačí zůstat pouze u ní. Bláha se spokojuje jen s vnitřními stavy člověka a nevíšimá si skutečnosti, že jsou významně utvářeny společností, v níž se člověk ocitá. Těžko hájit například otroctví v Jižní a Severní Americe tezí, že černý otrok byl svými pocity a myslí otrokem ještě předtím, než byl bílými otrokáři v Africe chycen a zotročen.

Motivy, jež Bláha ve své knize tvořivě a inspirativně otevřel a sledoval, stojí skutečně za pozornost. Mapoval důležité téma, avšak zároveň si k němu svým specifickým způsobem omezil přístup. Jestliže se k tématu ve své tvorbě vrátí a své úvahy dále rozpracuje, domnívám se, že bude radost přečíst si výsledek takového rozboru.

Marek Hrubec

Joseph Heath – Andrew Potter, *Kup si svou revoltu! O mýtu kontrakultury aneb proč revolta proti konzumnímu kapitalismu není pro systém hrozbou, ale naopak hnací silou*, Praha: Rybka Publishers 2012, 392 s., př. Jana Žůrková

Před časem, v roce 2011, vydalo nakladatelství Rybka Publishers mimořádnou knížku, původně přednášku světově uznávaného brit-

ského historika Tony Judta (1948–2010) *Zle se vede zemi (Pojednání o naší současné nespokojenosti)*. O ní v této recenzi mluvit nebudu, ačkoli by si samostatnou zmínku zaslouhovála. Chci pouze využít její český název pro recenzi jiné, o rok později vydané knihy, která otřásla politickou a sociální filosofii, politologií a sociologií. Jejími autory jsou dva kanadští autoři, Joseph Heath a Andrew Potter, a nazvali ji *Kup si svou revoltu*. A nyní důvod, proč jsem začal Judtovou přednáškou: zemi se vede zle, protože jsme dostali peníze, abychom si koupili svou revoltu. Jsme nespokojení, *proto* revoltujeme (uměřeně a bez potřebné vášnivosti). Jsme nespokojení, *protože* revoltujeme (uměřeně a bez potřebné vášnivosti). Revoltujeme proto, že si to můžeme dovolit; s kreditkou v kapse a společností blahobytu za zády je přiměřená revolta slušnou náplní života. Revoltujeme, protože ať to dopadne, jak chce, budeme beztržní: poslouchali jsme zdání demokracie a můžeme se vrátit zpět do otevřeně náruče konzumu, virtuálních sociálních sítí, počítačových her, kde – jakožto revoltou ošlehaní a zase o kus dospělejší – máme nárok postoupit na další level.

O Heathově a Potterově knížce bylo od jejího vydání napsáno mnoho. Jako vždy u kontroverzní knihy, kterou můžeme číst z rozličných perspektiv, sahá rozsah názorů od jednoho extrému k druhému. Jednou je to políček do tváře západních levicových intelektuálů (jako kdyby snad východní levicovní intelektuálové knihu neznali), pak je to kritika kapitalismu opřená o kritiku kritické teorie (ne nadarmo studoval Heath u J. Habermase, takže samozřejmě ví patrně neméně dobře než jeho recenzenti, že současná intelektuální levice prodělává krizi a že těžce hledá možnost, jak z ní vybědnout, když je již zcela mimo úvahu, že by to mohlo být za pomoci politické levicové rétoriky), až nakonec má knížka představovat výzvu k té formě vládnutí, která staví na principech liberální demokracie (ke které už naopak ztratili důvěru mnozí jiní nikoli nevýznamní analyticky dnešní západní civilizace, například Slavoj Žižek). Je těžké k vysloveným názorům něco přidat: kniha je bestseller (což je pro znalého čtenáře vždy spíše varováním), protože se dotýká závažných sociálněfilosofických problémů, ale činí tak mnohdy s humorem, který

odlehčuje její četbu; formuluje zdařilé paradoxy, kterých si nevšimneme do doby, než na ně někdo poukáže a nám se začnou zdát samozřejmé; pouští proti sobě různé nápady (skoro bych řekl „nenápadité nápady“) a sleduje, jak se spolu popasují; činí tak s ironií, která nabádá k tomu, aby byla domyšlena až do konce – kdyby to dělala, mrazilo by z nich. Její obsah ale lze číst jen jako komplikaci jejího názvu, což z ní dělá něco jako zábavnou detektivku, v níž je pachatel známý již od první věty a vše ostatní je velký oblouk vedoucí zpět k němu, nyní již téměř zbaveného viny a vylíčeného s větším pochopením.

Svým způsobem nejkomičtějším projevem domácích i zahraničních recenzentů a fejetonistů, který se knihy týká, je klasická otázka po tom, zda jsou autoři konzervativci, anebo revoluční reformátoři (případně reformující revolucionáři) žádající změnu. Nevím, co by se změnilo na úkazech a procesech patrných v naší civilizaci, kdybychom odpověděli tak nebo tak. Jsou zde určité skutečnosti, ke kterým jsme se dopracovali, tyto skutečnosti přináší dřívejší důsledky, kterými žijeme, protože jsou našim životem a jiný nemáme, a v důsledku jsme posléze zasazování jako zabroušený hrot do hrdla karafy. Na pohled krásné, esteticky a technologicky proštíhlené elegantní dílo rozumu, pod kterým, uvnitř karafy, šplouchají splašky, špína, „všechna špína světa“, o níž psal G. Márquez, k naší smůle ze všech stran viditelná, poněvadž se teprve pracuje na tom, aby sklo bylo neprůhledné. O těchto skutečnostech, které jsou fakt, nelze říkat, zda jsou konzervativní, nebo revoluční. Prostě jsou, ať se nám to líbí, nebo ne. Polemizovat se dá jen o tom, zda o nich Heath a Potter mluví konzervativně nebo nonkonformně a zda nabízejí kromě popisu také nějaká řešení, jež mohou být „slaboulinká“ (tak ve své recenzi Martin C. Putna), anebo spadají do reálné politiky, jež je „samozřejmě nudná, zdlouhavá a kompromisní“ (jak píše Kamil Fila v *Respektu*). Nevím, co se z dumání o slaboulinkých nebo nudných a zdlouhavých řešení dotkne těch skutečností naší kultury, v kterých se daří stále lépe zotročovat lidi nejen ekonomicky a politicky, ale především duchovně, v jejich myšlení, kdy jsou vedeni přesně k těm formám revolty a odporu proti svému životnímu

(kapitalistickému) prostředí, jež potvrdí jeho demokratičnost a všestranně je posílí. Možná jsme se již dostali do fáze, kdy tuto skutečnost, jež je faktem, tvoří rozklad a blížící se krach dosavadního kapitalistického hospodářsko-politického systému. Možná je tato fáze ještě před námi a vidíme ji jen jako večerní červánky hořet na obzoru. Možná je její příchod jen výplodem ideologií. Možná je ten či onen pohled konzervativní a jiný revolučně nonkonformní. Co se z toho všeho ale dozvíme o tom, jak máme žít tehdy, kdy si nikoli my kupujeme svou práci, vzděláním, přirozenou inteligencí, všemi svými schopnostmi, talenty a dovednostmi to, čím jsme, co děláme, protože to chceme dělat, co nás drží jako morální bytosti, které se nemusejí zaprodávat kvůli společenskému uznání i věcem, ke kterým by se sami nikdy nehlásili, ale kdy jsme naopak my kupováni a ani nevidíme, že platidlem, kterým se platí za naši otrockou koupí, jsme opět my sami. Když jsou lidé platidlem, mohou si nakoupit svých revolt do zásoby – kupují je totiž pro ty, kteří si koupili je. Kupování lidé přináší kupci sebe i své statky. Ne ty hmotné; soukromé vlastnictví je svaté, a protože plodí zisk, bude chráněno až do vyčerpání možnosti. Jde o ty nehmotné, rozumové, etické, hodnotové statky. O jejich vykoupení běží, ne o výprodeje nesmyslných revolt. A také zde půjde vykoupení až do vyčerpání možnosti, až k privatizaci lidí. Kapitalismus konzumuje člověka a natrávené zbytky předhazuje ostatním jako palivo slušných, střídmych, učesaných revolt.

Jak poznáme, zda jsme ještě jen privatizovaní lidé určeni k demokratické podpoře světového kapitálu a jeho politiky, nebo jsme již vyvrhnutými zbytky bez lidské hodnoty? Čekáme na to, až budeme za své horlivé spoluúčasti spotřebováni, nebo už spotřebováni jsme a systém moderního kapitalismu nás může nechat propadnout sítím svých pravidel až tam, kde se daří nanicovatým revoltám, internetovým podpisovým peticím, mýtům osobní identity mimo rámec kapitalismu, hnutím nové skromnosti (je pozoruhodné, že faktem reálné bídy na pokraji smrti hladem, která je dennodenní samozřejmostí pro stamiliony lidí, nechce projít žádný odpůrce konzumerismu) a každému jinému civilizačnímu balastu, s výjimkou jedné věci: řádu a pravidel z něj vyplývajících.

Mám pochybnosti o tom, zda skutečně privatizovaní lidé mohou ještě poznat, že byli zprivatizováni; zda lidé vysátí systémem pružného světového kapitálu ještě mohou poznat, že už v nich nezbyla žádná hodnota; zda svou vysněnou individualitu dokážou rozpoznat jako výsledek sverepého boje o sebezařazení do *cool* masy voyeuristických opic, které „autenticky“ napodobují všechno, co kde uvidí, ať již jsou to známí, kolegové, přátelé, nebo reklama v médiích, která vyjádřila svou úctu k člověku označením „cílová skupina“. Jednoduše řečeno, nejsem si vůbec jistý, že lidi s opravdu vymytým mozkiem poznají, že mají vymytý mozek.

Je snad patrné, co ztrácíme, když se chápeme revolty jako osvobozujícího prostředku, který je nám podstrčen a za který draze platíme, dokonce hodnotou svého lidství, kterou vstřebává a ve svůj zisk transformuje kapitál. Co ale získáváme, když tak činíme? Něco zřejmě získávat musíme, protože jinak by nám náš historický rozum (přes všechny své slabiny a častá zatmění) vyslal svá varování. Domnívám se, že to, co získáváme, je aktuální překonávání strachu ze své rozpolcenosti: žijeme různými svými částmi v různých sférách (Sloterdijk by řekl „publinách“) skutečnosti a již víme, právě na základě historické zkušenosti přetavené rozumem, že budeme-li nadále striktně konformní, budeme také nadále podléhat strachu z neucelenosti, a proto nebudeme „sví“. Nevadí, že to celé je nesmysl a že by mělo být lidem podezřelé již jen to, jak je jim nejpozději od teenagerství vtoukáno do hlavy, že mají být „samí sebou“ a „sví“. Kdo je individualita, bude úspěšný, prorazí v zaměstnání, vydělá na životě. Rozpolcenost mezi „většinovou společností“ a mou vlastní „individualitou“, která by, pokud by platila, musela vyvolávat obavu či strach z osobní nepatřičnosti (jsme přece jen pořád stádní živočichové a ve stádu není pravidel ani málo, ani moc, ale přesně tolik, aby přežilo: proto také není problémem lidské společnosti počet pravidel, jak se domnívají autoři, kteří vyžadují, aby jich platilo více, ale úkolem je řád, který budeme schopni postavit na tom dosahu a autoritě pravidel, jež jsme byli schopni vytvořit a dodržovat je), se překonává potlačováním strachu pomocí nonkonformity.

Není na tom nic nového. Revolta patří k určitému věku individua a není pro dospí-

vající jedince nijak příjemná. Revolta patří ke společnosti, v níž se čas od času nahromadí „sociální hormony“ a propukají akce, které chtějí všechno převrátit naruby. Revoluční nonkonformisté dokázali vždycky najít předtím, než dospěli, své protivníky v maloměřících, šosácích, copáčech, hófrátech, buržoustech, lokajích. A výsledek? Goethe někde poznamenal, že všichni se rodíme jako žháří a umíráme jako hasiči. Pochopitelně: jen my, lidé západní blahobytné kultury, se dokážeme zaobírat svou jedinečností natolik, abychom si vlastní revoltou nezničili svůj svět, v kterém je nám dobře i proto, že nás nechává proti sobě revoltovat a odměňuje nás za to masovým konzumem. Jak v tomto ohledu dopadla generace tzv. osmašedesátníků (o hnutí hippies se autoři také podrobně rozepisují), je obecně známé: nejsou to jen dvě fotografie Joschky Fischera, jedna s rozbitou hlavou při pouličních bitkách studentů s policií v roce 1968, kdy patřil k militantní skupině *Revolutionärer Kampf* (Revoluční boj), druhá před Mercedesem německého ministra zahraničí a vicekancléře spolkové vlády v roce 1998. Stačilo třicet let. K dispozici jsou i další příběhy: v jednom dokumentu jsem viděl historii skupiny hippies, kteří v létě 1968 přesídlili na malý řecký ostrůvek s pevným odhodláním žít v souladu se sebou samými. Omezili na minimum své materiální potřeby, žili kolektivně, chodili nazí a sdíleli LSD. S příchodem zimy se idyla začala trochu rozplývat, trochu ponorkové nemoci, trochu bolení zubů – prostě v roce 1971 zůstala na ostrově jediná žena z původně sedmnáctičlenné skupiny, která začala podnikat v cestovním ruchu a žije dnes jako movitá hoteliérka.

Těmito příběhy se nesnažím revoltovat (třeba jen osobní) zesměšnit, ale ilustrovat, jak pomáhá překonávat strach z osobní a společenské rozpolcenosti. Kdo se chce prerovoltovat až k jednotě se sebou samým, protože se cítí ostatními nepochopen a vyděděn, odplaven na druhý konec světa, zbaví se strachu z rozpolcení tím, že se prerovoltuje k jednotě s ostatními, která bude jeho jednotou se sebou samým.

Nevím, zda je tím nejžhavějším problémem současné sociální filosofie či obecně sociálních věd právě tento proces „revolty“, který je individuálně a rovněž společensky jedním z nejob-

vyklejších a dá se popsat sice lidově, ale trefně slovem „cloumání“. Recenzovaná knížka se dostala na vrchol momentální proslulosti, jak se domnívám, hlavně proto, že je to kniha americká. Nemyslím americká autorstvím (oba autoři jsou Kanadané), ani místem vzniku, ale svým typem: jasná, svižná, účelová, neskrývající svůj zájem, téměř ničím neargumentující, protože mezi ilustrace a popisy se argumenty již nevejdou, ale především ve své okleštěnosti od ověřitelných důkazů srozumitelná a pádná. Je to kniha–úderník, cílená, zabraná do sebe, deroucí se vpřed, dynamická a příliš se neohlížející, taková, jaké bývají americké knihy. Proto mají úspěch a proto vytvářejí problémové clony a poodhrnují závoje tam, kde to není vůbec potřeba. Současným problémem totiž není revolta, ale revoluce. A otázka nezní, co s revolty, které vyznívají ve prospěch kapitalismu, ale zda a jak je možná revoluce, která otevře cestu mimo kapitalismus, mimo jeho trosky, jež se nedají znovu poslepovat, ale jen odhrnout.

Břetislav Horyna

Karel Floss, *Hledání duše zítřka*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2012, 467 s.

V roce 2011 (9. července) se docent dr. Karel Floss dožil osmdesáti pěti let – a usoudil, že by nám měl nabídnout k úvaze výběr ze svých filosofických statí a článků. Kdybych měl pro jejich knižní soubor¹ navrhnout nějaké motto, zvolil bych část citátu z Flossova závěrečného slova *Básnický bydlí člověk* při Hölderlinově večeru v olomouckém Divadle hudby dne 6. 5. 1997): „... kde není trvalé úsilí o slučování slučitelného, tam není v dohledu konce běd...“ (s. 406). Vyjadřuje jeho přesvědčení, že „neschopnost svádět vítězný zápas o syntézu vede k tomu, že jsme smýkáni dějinami

jako předměty náhodné hry nesouvislých vnějších sil“. Jako křesťan–římský katolík si zvolil za úkol zabývat se filosofií, jež by mohla přispívat k vytváření jednoty křesťanů a tím i k nově „inkarnaci“ *křesťanství do života soudobé společnosti*.

V *Hledání duše zítřka* je 27 textů (napsaných v letech 1953–2010) rozděleno do pěti oddílů: Tomismus a Metoděj Habáň; Trichotomie, triády a J. A. Komenský; Pragmatismus, skladebná filosofie a J. L. Fischer; Ekumenismus a Hans Küng; Varia k filosofii, umění, náboženství a politice. Z jejich názvů je zřejmé, že tu Floss přihlížel i k osobnostem, jež svým životem a dílem výrazně ovlivnily jeho názory a stanoviska. (V *Bibliografii Karla Flosse* najde čtenář údaje o době i místě jejich původního vydání.)

Jako úvod k Flossově knize se nabízí oddíl **Varia k filosofii, umění, náboženství a politice** (s. 365–410): Výstižně charakterizuje „nastavení“ Flossovy osobnosti, které je dobré vzít na vědomí hned od počátku četby jeho *Hledání*: filosofa a náboženského myslitele (nejednou se nabízí i výraz teologa), etika, filosofa umění a společnosti (a také historika filosofie – vzhledem k jeho přihlížení k historickým aspektům jednotlivých témat). Oddíl – s kapitoly *K vývoji názoru na moderní umění u některých katolických teologů*; *Současný román a ontologie*. *Descartes a moderna v úvahách M. Kundery*; *Zrada vzdělanců a „public intellectual“*; *Básnický bydlí člověk* a tři kratší články *o malíři a kreslíři Radoslavu Kutrovi* – svědčí také o Flossově přirozené političnosti, zřeteli ke společenské realitě a praxi. – Dodejme, že jeho životopis zaznamenává i jedno senátorské čtyřletí a že ve „svě“ Sázaově n. Sázaově v roce 1993 založil vzdělávací a ekologickou nadaci Prokopios, kde pořádá i Letní filosofické školy, a to právě v duchu „ideje tvůrčího významu soubytí a soužití“.²

² Článek-kapitolu *Zrada vzdělanců a „public intellectual“* (z roku 2002) Floss uvádí konstatováním: „Nejenom ke smutným, ale bohužel také značně neblahým, ne-li tragickým rysům naší současnosti patří neudča k politikům – představitelům vlády, poslancům, senátorům a vůbec „veřejným činitelům“. Zdravá kritičnost

¹ O titulu svého výboru Karel Floss píše, že je „svěráznou obměnou názvů dvou knih F. X. Šaldy, který svými medailony v souborech *Boje o zítřek* a *Duše a dílo* zásadně ovlivnil celé generace českého kulturního života a obecně české společnosti“ (s. 5).